

«Fer calendaris»: l'elaboració de relats psicoculturals

ALBERT LLORCA ARIMANY (*Societat Catalana de Filosofia*)

En la meua infantesa, a l'escola, a l'àmbit familiar i al carrer era habitual l'expressió «fer calendaris». I què s'hi volia significar? Doncs era un judici de valor negatiu, a saber: «no faràs res de bo en els estudis», «seràs un desgraciat»..., que eren dues maneres matusseres de dir: «ets un dropo i no t'hi poses». De fet, en el diccionari se sol definir aquesta expressió en termes de fer conjectures i perdre el temps. Es vinculava així la idea d'esforçar-se amb la del progrés en la vida.

D'altra banda, uns anys després, essent estudiant a la universitat i en ple franquisme, vaig descobrir que això de fer calendaris tenia regust ideològic i polític: en el curs 73/74, el ministre franquista d'educació decidí que això de modificar el calendari del curs a la universitat donaria un timbre de modernitat –a falta d'altres canvis impossibles–, distribuint-lo en un any natural, de gener a desembre, allargant les vacances per tornar al curs següent al calendari de sempre.

Tot plegat em donà la sensació que això de manipular els calendaris tenia a veure amb el poder disponible i amb la idea comtiana que hem d'acceptar que vivim en una marxa civilitzadora imparable de progrés, amb la seva litúrgia de fites d'efemèrides i festes que hom no pot qüestionar. Potser no hem canviat gaire.

L'objectiu d'aquesta comunicació és proposar un acostament a la lògica psicològica, a la *psico-logia* de les rutes humanes, dels nostres calendaris, tenint present que depenem dels discursos dels calendaris instituïts com a factors d'ordre social, a partir dels quals teixim trams vitals i intersubjectius. Així, descriuré la noció de calendari com un esbós del que anomenaré «relat psico-socio-cultural».

1. *La perspectiva moderna: tot recordant el calendari positivista d'August Comte.*

La meua sorprenent i juvenil primera trobada amb el discurs comtià, com he indicat, m'aportà un bagatge útil per ubicar-me en el paper del calendari, que ens insereix en el decurs civilitzatori. Com a fill desviat de la Revolució Francesa, Comte, conservador i contra-revolucionari, adquirí la convicció que la història de la humanitat la fan els homes, tot i que amb eines –idees i actituds–

diferents o oposades. La urgència de la «reorganització social» que ell sentí que calia endegar és, segurament, la idea mare del seu discurs sociopolític: la divisió dogmàtica del saber s'ha de desplegar a través de la història. I aquesta es desenvolupa sota dos poders, temporal i espiritual, que han d'atorgar l'ordre social necessari per seguir la marxa de «progrés» adequada¹. I en aquest complex procés, l'educació-conducció dels individus és cabdal, en la mesura que per si sols «valen» poc en no tenir drets, sinó deures amb la societat². Per tant, l'educació humana ha de ser recolzada per la moral altruista, que posa cadascú al servei de la societat o humanitat. I per això és el mitjà útil per introduir la «vida subjectiva» en la «vida objectiva» de cada ésser humà³, procés en el qual la modulació de l'afectivitat és fonamental en la via d'acceptar, estimar i actuar en pro del procés d'esdeveniment de la Humanitat⁴. I aquí volíem arribar, perquè el calendari d'aquest desplegament —que serà una part del «culte» a la Humanitat—, tindrà un paper rellevant en la tasca d'educar els individus en l'altruisme o adequació de l'individu a la consciència del «nosaltres»⁵.

En finalitzar la introducció al *Catéchisme Positiviste*, Auguste Comte sintetitza la concepció de la Humanitat així: «La seva única idea inspira directament la fórmula sagrada del positivisme: l'ordre per principi, l'amor per base i el progrés per fi». El dogma, el culte i el règim són les tres vessants que la religió de la humanitat ha de dirigir i que l'altruisme ha de presidir. I aquest és el camí del progrés de la humanitat, el de viure per a l'altre. El significat de la *subjectivitat humana* rau en el fet que ens devem als altres i vivim per a ells i gràcies a ells. I els del passat són els més importants. Afirma Comte que «la veritable sociabilitat consisteix abans en la solidaritat successiva que en la solidaritat actual. Els vius són, sempre, i cada cop més, governats necessàriament pels morts: aquesta és la llei fonamental de l'ordre humà»⁶.

1. Citem de la seva obra primerenca, autèntic projecte polític que mantindria tota la seva vida: A. COMTE, *Plan des travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société*, Paris: Aubier – Montaigne, 1970, p. 77-87.

2. A. COMTE, *Catéchisme positiviste*, Paris: Garnier Flammarion, 1966. Neuvième Entretien, p. 223 i Dixième Entretien, p. 237-238.

3. A. COMTE, *Catéchisme...* p. 93-94), i *Plan...* p. 94.

4. *Catéchisme...* p. 94-95.

5. *Catéchisme...* p. 79-80 i *Plan...* p. 98.

6. *Catéchisme...* p. 69, 71, 205, 224, 79.

A partir d'aquí, ens trobem en el capítol 11 del *Catéchisme Positiviste*, la proposta comtiana del *calendari positivista*⁷, on exposa l'ordre del *nomos* de la humanitat. En efecte, Comte considera que el calendari positivista anual que proposa, semblant al calendari catòlic, ha d'establir un «relat» de fites importants en el decurs de la història en el camí del progrés, a més d'educar l'home perquè aprengui a apreciar, sentir i viure conforme els exemples edificants dels personatges del calendari, autèntica representació simbòlica del progrés de la història de la humanitat.

Dels 433 noms de pensadors que formen part del calendari positivista, hi ha filòsofs, poetes, fundadors de religions –excepte Crist, que significativament no apareix enlloc–, homes d'estat, artistes, industrials, dramaturgs, músics, etc., des de les primeres teocràcies –que presideixen el primer mes de l'any–, passant els mesos següents pels pensadors clàssics, els del món medieval i fins arribar als de l'època moderna, en un total de tretze mesos de vint-i-vuit dies cadascun, fent un total de tres-cents seixanta quatre dies amb un dia complementari especial, que és la Festa Universal dels Morts.

Com interpretar aquest calendari en el decurs de la història de la humanitat? El calendari «educa» en la mesura que ens endinsa en «l'ordre humà» que han teixit tots els «sants» que hi figuren: és el calendari dels morts, que ens han deixat el món en progrés, mitjançant la seva contribució. I diu solemnement Comte: «No és només avui que cada home, esforçant-se en apreciar el que deu als altres, reconegui una participació molt més gran en el conjunt dels seus predecessors que no pas en el dels seus contemporanis». De manera clara i taxativa notem com els morts li mereixen la màxima veneració.

2. *Els temps postmoderns: calendari «versus» agenda o l'apropament a una hermenèutica psicocultural.*

Això de «fer calendaris», doncs, tal com Comte fa, és una manera d'ubicar-se en la transformació del món. I en tota transformació, apareix sempre algú –un subjecte– que ha de passar per estadis diferents, dibuixant una ruta, construint un relat. I en un món dispers, les «pautes dels relats» tenen un abast limitat: són, alhora, indicadors de les consecucions i de les fallades per les que hom

7. *Catéchisme...* p. 265-271.

passa, és a dir, l'expressió de la fragmentació del jo i les seves aspiracions i pors⁸. D'entre aquestes pautes, la tasca de «fer calendaris» hi té un paper rellevant: *construir relats de trams biogràfics entrelaçats*. I la configuració d'aquests trams vitals a mida de les necessitats i capacitats de cadascú és el que anomenaré «agenda», del llatí *agere*, guia per regular l'acció. Tot-hom té la seva agenda, dins la qual s'hi conjuminen el control del temps i la planificació estratègica de les actuacions. L'agenda ens deixa així al descobert tota una estructura psicosociològica de la nostra cultura, per la qual anem teixint trams vitals significatius no allunyats de la trilogia positivista ja esmentada: el catecisme, la litúrgia i el calendari.

Què ens pot aportar la descripció psicosociològica de les *agendes*, avui? Recentment la sociòloga Eva Illouz ha parlat de com en el segle xx s'ha produït una fissura entre el jo i la societat, exemplificada en el narcisisme, la burocratització i el consegüent control de la vida de la gent. Una sociologia de la cultura, pensa, ha d'ocupar-se d'estudiar com els interessos, hàbits, valors, formen part del vestit cultural (símbols, codis, costums) que expressa la nostra identitat⁹. I llavors, la gestió de les emocions en les institucions socials passa pel sedàs de les agendes o «rutes» establertes per l'estructura cultural psicosocial: horaris i agendes de feina, agendes sanitàries, agendes de pagaments d'impostos, de períodes de matriculacions, de baixes de tota mena, etc.

Epíleg: estem tan lluny del positivisme comià?

En el «regnat» de les agendes hi ha un fet clau de la gestió pública: les denominades «polítiques econòmiques» dels estats, que són «*agendes d'agendes*», i que amb les seves estratègies –objectius de dèficit, de despesa pública i d'estalvi, de recaptació, d'estimació pressupostària– predeterminen les agendes dels individus en fer aquells «calendaris», és a dir, «ordenar» el temps fent veure que es fa alguna cosa de profit.

8. En el món actual, el problema de la fragmentació del jo i les seves implicacions constitueix un element comú de reflexió de tota antropologia solvent (veure al respecte, l'estudi recent a casa nostra de Gabriel AMENGUAL: «Les pors del segle XXI. L'experiència de buidor del subjecte, com a camí per a la seva constitució», *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, XX (2009): 75-93.

9. E. ILLOUZ, *La salvación del alma moderna*. Madrid: Katz, 2010, p. 17.

Objectivament, la *instrumentalització del calendari* com a desplegament i planificació, com a «*terreny d'agendes*» en el qual els individus, les empreses i les organitzacions socials i culturals es mouen cap a un hipotètic progrés, sembla que continua generant –sota els interessos del moment– estímuls i il·lusions semblants a les propostes positivistes.

Tanmateix, «l'esperit subjectiu» al que la moral altruista comtiana volia contribuir –el pes de la «memòria dels morts»–, mitjançant la funció «educadora-ideològica» del *calendari* sembla quedar més allunyat, perquè el registre psicocultural postmodern es mou a través d'agendes socioeconòmiques efímeres –avui es decreten uns objectius i fases per assolir-los diferents dels d'ahir–, que en llur alteració modifiquen també les agendas i plans de vida individuals, familiars i empresarials.

Drs. Martí Teixidó i Albert Llorca.